

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR BILAN ISHLASHDA INNOVATION USLUB VA USULLARDAN FOYDALANISH

Xaydarova Shaxlo Narzullayevna

Navoiy davlat universiteti, Maktabgacha ta'lim kafedrasi dotsenti, PhD

E-mail: xaydarovashaxlo@mail.ru

Mamurova Mashhura Akbarovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar 16-sonli DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining innovatsion usullardan foydalangan holda faoliyat olib borish jarayonining samaradorligi va ulardan foydalanishda e'tibor berish zarur bo'lgan jihatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, texnologiya, usul, o'yin, kreativ pedagog, interfaol metodlar, integral yondashuv, rivojlantiruvchi ta'lim, interfaol usullar, konseptuallik.

Аннотация: В данной статье освещена эффективность процесса деятельности педагогов дошкольной организации образования с использованием инновационных методов и аспекты, на которые необходимо обратить внимание при их использовании.

Ключевые слова: инновация, технология, метод, игра, творческий педагог, интерактивные методы, комплексный подход, развивающее обучение, интерактивные методы, концептуальность.

Abstract: This article highlights the effectiveness of the process of activity of preschool education organization pedagogues using innovative methods and the aspects that need to be paid attention to in their use.

Key words: innovation, technology, method, game, creative pedagogue, interactive methods, integrated approach, developmental education, interactive methods, conceptuality.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim sohasida ommalashib borayotgan ta'limiy faoliyatlar innovatsion xarakter kasb etmoqda. Chunki maktabgacha yoshdagi bolalarga ma'naviy-axloqiy, aqliy va jismoniy tarbiya berishda innovatsion yangi texnologiya loyihalarini yaratish ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirmoqda. Mamlakatimizda yurtboshimiz boshchiligida ta'lim sifati va samaradorligini oshirish bo'yicha qilinayotgan barcha islohotlardan ko'zlangan maqsad – barkamol insonni voyaga yetkazish, yurt istiqbolini porloq qilishdan iboratdir. Bu borada maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini har tomonlama rivojlantirish orqali ta'limning keyingi bo'g'inlari salohiyatni mustahkamlash mumkinligi aniq belgilab berildi.

Xususan, yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev maktabgacha ta'lim tizimi haqida quyidagi fikrlarni bejizga bildirmagan edilar: "Aslida, farzandlarimiz tarbiyasida eng asosiy bo'g'in hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimining jamiyatimiz hayotidagi o'rni va ahamiyatini hech narsa bilan o'lchab bo'lmaydi. Aynan maktabgacha ta'lim sohasiga bo'lgan e'tibor mamlakatning ertangi taraqqiyoti uchun mustahkam zamin yaratadi".

Maktabgacha ta'lim mutaxassislari ta'lim tizimida innovatsion g'oyalarni yaratish va joriy etish zamonaviy bolalar bog'chasini rivojlantirish uchun zaruriy shartdir degan fikrga kelishib olishadi. Ta'lim jarayonida innovatsion usullarni joriy etish bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, turlicha yo'nalishda foydalaniladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogi o'z faoliyatini prinsipial amalga oshirishi uchun: samarali (mavzuga yo'naltirilgan), tejamkor (shaxsga yo'naltirilgan), hamkorlik texnologiyalariga ega bo'lishi lozim. Tajribali kreativ pedagog ushbu uslublar asosida o'zining "mualliflik" uslubini yaratishi mumkin. Bunda, unga avval egallangan bilimlari va tarkib topgan dunyoqarashi turtki bo'ladi. Innovatsion usullardan foydalanganda har bir bola o'zining individual qobiliyatlarini namoyon eta oladi; mantiqiy o'yinlar o'ynash bolaning aqliy rivojlanishiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi; atrof-muhit hodisalari haqida aniq tasavvurlar shakllanishiga yordam beradi; bolani ham ruhan, ham jismonan rivojlantirishda xizmat qiladi; bolalarni o'z oldiga maqsad qo'yib, uni amalga oshirishga o'rgatadi; qiyin vaziyatlar tu'g'ulganda mustaqil ravishda muammoga yechim topishga o'rgatadi. Shu bilan birgalikda bolalarning nutqini ravon bo'lishida, o'z fikrini erkin bayon eta olish ko'nikmasini shakllantirish imkoni yaratiladi. Bolalar faol o'zaro ta'sir qilish sharoitida o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Birgalikdagi faoliyatdan zavq oluvchi bolalar uchun bunday usullar yangi bilimlarni egallashda qiziqarli va tassurotga boy bo'lishini ta'milaydi. Faqatgina tarbiyachi ushbu usullarni bolalarning o'ziga xos xususiyatlari va yosh jihatlariga moslashtirgan holda foydalanishi lozim. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni bolalar ta'limiy jarayonida qo'llashda avvalo bola kompetensiyalarini shakllantirishning qay birida maqbulligini aniqlash hamda ustuvor jihatlarini hisobga olish kerak. Masalan, mantiqiy o'yinlar va tajribalar ustida ishlash bolaning bilish jarayonida xizmat qilsa, so'z o'yinlari kommunikativlikni oshiradi. Shu bois usullarni saralash va muvofiqlashtirish asosida olib borish zarur. Agarda erta yosh davridan bolalarda ijtimoiy hayot qadriyatlari shakllantirib borilsa, kelajakda sog'lom hayot tarzini yaratishda zamin bo'lib xizmat qiladi. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, shtatlardagi innovatsion texnologiyalar nafaqat mumkin, balki ehtiyoj ham. Pedagogik texnologiyalarning Maktabgacha ta'lim jarayonida qo'llanilishida bir nechta qat'iy talablar qo'yiladi. Bularga quyidagilar kiradi:

- Konseptuallik, ta'lim jarayoni ma'lum ilmiy tushunchaga asoslanishi kerakligini anglatadi.

- Tizimga tegishli texnologiyalar, bu texnologiyalar tizimga xos bo‘lgan barcha belgilarga ega bo‘lishi kerak. Ya’ni, ular yaxlit, mantiqiy va ularning elementlarining tarkibiy qismlari bo‘lishi kerak - o‘zaro bog‘liq.

- Ishlov berish - pedagogik jamoa muayyan maqsadlarni belgilash, ta’lim jarayonini rejalashtirish.

- Reprodiktuvchanlik - bu talabga nisbatan qo‘llaniladigan pedagog shaxsidan qat’iy nazar, texnologiyani teng darajada samarali bo‘lishi kerak.

Ta’lim innovatsiyasi deyilganda avvalo mashg‘ulotlarda pedagogik texnologiyalardan foydalanish nazarda tutiladi. Texnologik yondashuv asta-sekin takomillashib innovatsion xarakterga ega bo‘ldi. Masalan, maktabgacha ta’lim tizimida an’anaviy yo‘nalishdagi mashg‘ulotlar sistemasiga e’tibor berilganda, bu faoliyatda tarbiyachi obyekt bola subyekt rolini o‘ynagan edi. Ya’ni, bola faqatgina tinglovchi, tarbiyachi notiq sifatida gavdalanagan edi. Ammo barcha tajribalar ta’lim berishdagi bunday harakatlar samarali bo‘la ololmasligini tasdiqladi. Natijada ta’limni samaraliligini belgilay oladigan yondashishlarni yuzaga keltirish zarurati tug‘ildi. Shuning uchun texnologik nazariyaning vujudga kelishi uchun turtki bo‘ldi. Har qanday yangilik ehtiyoj natijasida yuzaga keladi. Ehtiyoj qanchalik yuqori bo‘lsa, uning samaradorlik darajasi ham ko‘tarilaveradi.

Ta’lim innovatsiyalari deyilganda, ko‘z oldimizda albatta yangi pedagogik texnologiyalar gavdalanadi. Pedagog ta’lim jarayonini innovatsiyalashda texnologiyalarni qo‘llashni nazarda tutadi. Innovatsiya yangilik kiritish bo‘lsa, texnologiya – mahorat, san’at sifatida gavdalanib, innovatsion texnologiyalar yuzaga keladi. Demak, tarbiyachining innovatsion faoliyati, bu uning pedagogik mahorati belgisidir. Mahorat qanchalik yuksalishda bo‘lsa, novatorlikka aylanib boradi. Innovatsion texnologiyalardan foydalana olish uchun tarbiyachi-pedagog quyidagi bilimlarni o‘zida mujassamlantirishi lozim:

- AKT bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakaga ega bo‘lishi;
- yangi pedagogik texnologiyalar bo‘yicha xorijiy tajribalardan xabardor bo‘lishi;
- ta’lim jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalar yoshiga mos keladigan didaktik o‘yinlardan foydalanish;
- interfaol usullarni tanlay bilish qobiliyati;
- ilg‘or pedagogik yangilanayotgan g‘oyalar bilan tanishib borish;
- bilimlarning ko‘nikma va malakaga aylantirish asosida o‘z kasbiy pozitsiyasini shakllantirib borish;
- ta’limiy faoliyatlarda turli o‘yinlardan foydalana olish;
- turli yo‘nalishdagi bilimlarni integratsiyalashgan holda amaliyotga o‘rgatishga erishish;

“Faoliyatni yangilash 3 bosqichda, ya’ni tayyorgarlik, rejalashtirish va joriy etish bosqichlarida amalga oshiriladi.” – degan edi mashhur pedagog A.Nikolskaya. Innovatsion texnologiyalardan asosiy maqsad tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o’rtasida do’stona muhitni yaratish;

- bolalarni yangiliklarga qiziqtirish;
- o’rganilgan bilimlarni ijtimoiy sharoitlarda qo’llay olish ko’nikmasiga ega bo’lish;

-AKT va didaktik materiallarni mavzu bilan uyg’unlashtira olish;

-ta’limiy faoliyatga nisbatan munosabatni o’zgartira olish kabilarni aytish mumkin. Innovatsion texnologiyalarning turlari quyidagicha tasniflangan:

- bola shaxsiga yo’naltirilgan ta’lim;
- rivojlantiruvchi ta’lim texnologiyalari;
- o’yinli ta’lim texnologiyasi;
- loyihaviy ta’lim texnologiyasi;
- muammoli ta’lim texnologiyasi;
- axborot va aloqa vositalaridan foydalanish.

Innovatsion texnologiyalarning har bir turi tarbiyalanuvchilarda faqatgina yangi bilim hosil qilishga xizmat qilibgina qolmasdan, balki ularda har tomonlama rivojlanish mexanizmlarini tarkib toptirishda xizmat qila oladi. Ma’naviy savodxonligi sust bo’lgan inson hayot davomida uchrashi mumkin bo’lgan qiyinchiliklar oldida esankirab qolishi mumkin. Ayniqsa ommaviy madaniyat unsurlaridan saqlanishda ham ruhiy barkamollikning yoshlikdan shakllantirilishi g’oyatda zarur. Shuning uchun ta’lim innovatsiyalarida tarbiyaviy ta’sir elementlari uyg’unlashtirilishiga e’tibor beriladi. Shuningdek, innovatsion ta’limiy texnologiyalar qatoriga integral loyihalashgan faoliyat turini kiritish zarur. Chunki bunday yondashuvga tayanib ko’p tomonlama yaxlit tasavvurlarni shakllantirish mumkin.

Xulosa qilganda, maktabgacha yosh davrida o’yin ustuvor ahamiyat kasb etganligi bois, bolalar bilan interfaol metodlar o’yin tarzida olib boriladi. Tarbiyachilarni innovatsion ta’limga kirib borishlarida eng maqbul o’yin texnologiyalarini ishlab chiqish va dastur sifatida joriy etish pedagogik muammo hisoblanadi. Bugungi kungacha eng ustuvor o’yinlar mazmuniga asoslanib, ularni takomillashtirish va ta’lim - tarbiyaviy xarakterdagi talablarga moslashgan innovatsion o’yinlar texnologiyasi tuzilib, qo’lanma sifatida barcha maktabgacha ta’lim tashkilotlariga tatbiq etilishi lozim. Ana shunda barcha mutaxassislar bolalar bilan faoliyat olib borishda qiyinchilikka kamroq duch keladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ta'limdagi zamonaviy yondashuvlar asosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish. *Science and Education*, 3(10), 453-459. 27. qizi To'rayeva, O. S. (2023, March).
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturining takomillashtirilgan ikkinchi nashri. 2022 yil 4-fevral.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi va YUNISEF xalqaro tashkiloti bilan hamkorlikdagi "O'yin orqali ta'lim olish". 2018 yil
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi va YUNISEF xalqaro tashkiloti bilan hamkorlikdagi "Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish". 2018 yil
5. Xaydarova Shaxlo Narzullaevna, (2021). Pedagogical Approach To The Preparation The Children Of The Orphanage For Family Life. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(02), 23-27
6. Хайдарова Ш.Н. Педагогический подход к подготовке воспитанников детского дома к семейной жизни. *Colloquium-journal №8 (95)*, 2021. Czesc 2. (Warszawa, Polska)
7. Ibraimov Xolboy Ibragimovich, Khaydarova Shakhlo Narzullaevna, Organizational pedagogical principles of education of pre-school children in the inclusive education system. *Science and innovation international scientific journal volume 2 ISSUE 11 November 2023 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10143278>*
8. S.B.Sanayeva, Sh.N.Xaydarova "Maktabgacha ta'lim va tarbiyani tashkil etish". Darslik. T-2023 yil.